

Asia: VN/650/2022

Lausuntopyyntö toimeentulotukilain uudistamiseen liittyvästä hallituksen esityksestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry

- Socialrättsliga sällskapet i Finland rf

PL 145, 00251 Helsinki 25

Yhteystiedot - Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry (sosiaalioikeus.fi)

Helsinki 31.5.2022

Suomen Sosiaalioikeudellinen seura ry:n lausunto toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta

1. Yleinen kommentti uudistuksesta

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry tooteaa, että toimeentulotuesta annetun lain muuttaminen on tärkeä ja jopa välttämätön käytännössä esiintyneiden epäkohtien poistamiseksi- Esityksessä on kohtia , jotka parantavat osittain palveluja tarvitsevien asemaa, mutta lain muutoksen jälkeenkin maamme perusturvaan jää vaikeita epäkohtia, joiden seurauksena on syrjäytymistä ja aineellista hätää. Lakimuutoksen jälkeen on uudistusta jatkettava ja tartuttava ongelmista vaikeimpaan, perusturvan alhaisuuteen, jonka vuoksi vähätuloiset eivät voi täysimääräisesti osallistua

yhteiskunnalliseen elämään. Suomen on otettava huomioon ne velvoitteet, joita kansainväliset ihmisoikeussopimukset asettavat jäsenmaille ja jatkettava toimeentulotuen ja muun perusturvan kehittämistä sopimusten asettamien suuntaviivojen mukaisesti. Käytännössä tämä merkitsee perusturvan merkittävää korottamista.

2. Neuvottelukuntien kokoonpano on liian suppea ja toimintakohteissa on parannettavaa

Seuramme kannattaa valtakunnallisen neuvottelukunnan perustamista, jotta voidaan arvioida uudistuksen vaikutuksia soveltamiskäytäntöihin ja viranomaisten yhteistyöhön. Tärkeänä pidämme myös sitä, että neuvottelukunnalla on mahdollisuus tehdä esityksiä toimeentulotukea koskevista asioista (5 §). Näin havaitut epäkohdat voidaan ehkä saada nykyistä nopeammin korjatuksi. Neuvottelukunnan kokoonpanoa pidämme kuitenkin liian suppeana, koska ssiinä olisivat vain STM, hyvinvointialueet ja Kela. Asiakkaita edustavien järjestöjen mukana oloa pidämme välttämättömänä, jotta käyttäjien kuului neuvottelukunnassa riittävästi.

Sama koskee myös hyvinvointialueille ehdotettuja alueellisia neuvottelukuntia. Ne tekisivät esityksiä ja antaisivat lausuntoja toimeentulotukiasioiden käsittelyn kehittämisestä ja yhteistyön toteuttamisesta. Perusteluissa mainitaan kuntouttava työtoiminta ja työllisyysasiat sekä asumisen kysymykset ja yhteistyön järjestäminen. Neuvottelukuntien on otettava huomioon hyvinvointialueilla toimivat järjestöt ja niiden tarjoamat palvelut, mutta järjestöjen edustusta neuvottelukunnassa ei esitetä. Tätä pidämme puutteena samoin kuin neuvottelukunnan suppeaa toimialaa. Mielestämme neuvottelukunnan, jossa tulisi olla myös järjestöjen edustajia, keskeisenä tehtävänä olisi seurata toimeentulotuen riittävyttä alueella ja ottaa kantaa täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen käyttöön alueella.

Nykyisin täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen jakaminen on ollut hyvin kirjavaa ja monissa kunnissa on jätetty vaikeassa asemassa olevat asiakkaat vaille tukea suuresta tarpeesta huolimatta. Kuntien säästötavoitteet ovat menneet asiakkaiden tarpeiden edelle. Moni asiakas on jäänyt epätoivoiseen asemaan, kun anomus täydentävästä toimeentulosta on hylätty. Lapsiperheitä koskevat tutkimukset kertovat suoranaisestä nälästä monissa perheissä. Näin ei saisi enää olla, kun sosiaaliturvan järjestäminen siirtyy kunnilta hyvinvointialueille ja valtion, joka vastaa myös perustuslain toteutumisesta, rahoittaa sosiaaliturvan. Asiakkaiden on uudessa järjestelmässä saatava täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea joustavasti ja tarpeen mukaan. Lisäksi näiden tukien hakeminen tulee olla mahdollisimman yksinkertaista eikä tuen hakeminen saa olla asiakasta leimaava.

Täydentävässä toimeentulotuessa poikkeaminen asiakkaan eduksi on tärkeää, jotta asiakas saisi hankittua hänelle välttämättömän hyödykkeen. Täydentävää toimeentulotukea tarvitaan usein, perustoimeentulotuen alhaisen tason vuoksi. Esimerkiksi vuokratien maksamiseen täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea tulisi käyttää huomattavasti nykyistä useammin uusilla hyvinvointialueilla. Ehkäisevä toimeentulotuki sopii erityisen hyvin syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden auttamiseksi tai jo syrjäytyneiden syrjäytymiskehityksen katkaisemiseksi. Neuvottelukunnan tulisi jatkuvasti seurata täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen käyttöä ja tehdä esityksiä korjaustoimista epäkohtien ilmaantuessa.

3. Toimeentulotuen laskelmaa lakiin kirjattuna pidämme tärkeänä

Ehdotettu toimeentulotukilaskelman kirjaaminen lakiin on erittäin hyvä, koska laskelmaan tuen myöntäminen perustuu tähän laskelmaan ja on, kuten esityksessä todetaan, toimeentulotuen toimeenpanossa keskeinen väline (6 §). On myös tärkeää, että toimeenpanossa tehtävän laskelman

osoittamasta toimeentulotuen määrästä voidaan erityisestä syystä poiketa hakijan eduksi välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaamiseksi. Tällaisia erityisiä syitä voi käytännössä tulla paljonkin perheiden elintason laskiessa ruuan hintojen nousun vuoksi. Harkinnassa on otettava huomioon myös asiakkaalle odotettavissa olevat menot, joihin voidaan antaa maksusitoumus. Välttämättömät lääkkeet ja vuokravakuus ovat keskeisiä maksusitoumusasioita, mutta käytännössä luettelo voi olla laajempikin.

4. Toimeentulotukeen sisältyvät menot

Käytännön epäkohta on se, että Kelan hyväksymiä kohtuullisia asumismenoja sovelletaan liian kaavamaisesti eikä oteta huomioon vuokramarkkinoiden todellista tilannetta. Harkintaa tältä osin tulisi lisätä etenkin niissä tilanteissa, joissa asunnon vuokra ylittää huomattavasti Kelan hyväksymän normitason. Käytännössä asiakkaalla ei usein ole muuta vaihtoehtoa kuin jatkaa asumista, ja käyttää vuokran erotukseen osan saamastaan perustoimeentulotuesta. Muuhun elämiseen jää tällöin entistä vähemmän varoja.

5. Menettely

Toimeentulotukiasioinnin saavutettavuutta ja esteettömyyttä ottaen huomioon eri asiakasryhmien tarpeet pidämme tärkeänä. Fyysinen asiointi on oltava mahdollinen niille, joilla ei ole mahdollisuutta sähköiseen asiointiin jonkin henkilökohtaisen syyn takia.

Asiakkaalla on tähänkin asti ollut oikeus henkilökohtaisen keskusteluun sekä perustoimeentulotukea että täydentävää tukea tarvitessaan. Tästä mahdollisuudesta eri kuitenkään ole tiedotettu, minkä vuoksi pykälä on jäänyt kuolleeksi kirjaimiksi. Nyt ehdotetaan, että oikeudesta on tiedotettava hakemista koskevien ohjeiden yhteydessä. Asiakasta on myös neuvottava oikeuden käyttämisessä. Pidämme tärkeänä, että tämä tiedottaminen tehdään mahdollisimman ymmärrettävällä tavalla, koska monen tuen tarvitsijan on vaikea ymmärtää viranomaiskieltä.

Tärkeä on myös ehdotus Kelan ja hyvinvointialueen yhteisestä tapaamismahdollisuudesta asiakkaan kanssa silloin kun toimeentulotuen hakijan tilanne sitä edellyttää. Tällaisissa tapaamisissa asiakkaan tilanne tulee paremmin esiin kuin pelkästään hakemuksesta ja sen liitteistä ja asiakas voi omin sanoin tuoda esiin tarpeensa.

Maksusitoumuksen säätäminen yhdeksi maksamisen tavaksi on kannatettava muutos. Maksusitoumus tulisi antaa pääsääntöisesti sähköisessä muodossa. Sähköinen maksusitoumus leimaa asiakkaita vähemmän kuin paperilla annettu sitoumus.

6. Perusosan alentaminen

Perusosan alentamisen yhteydessä Kelan tulee ohjata asiakas sosiaalihuoltoon palvelutarpeen arviointiin. Ohjaus tapahtunee vasta sen jälkeen, kun alentaminen on tapahtunut. Kela voi siis edelleen alentaa toimeentulotuen perusosaa ilman sosiaalihuollon arviota ja käytännössä perusosan alentaminen on tapahtunut automaattisesti asiakasta kuulematta ja ottamatta huomioon syitä asiakkaan käyttäytymisen. Tulevaisuudessa perusosaa ei saisi alentaa ilman sosiaalihuollon arviota. Asiakkaan käytöksen taustalla voi olla moninaisia syitä, jotka tulevat parhaiten esiin sosiaalihuollon käsitellessä asiaa. Esimerkiksi palvelu, jota asiakas tarvitsisi voi olla sellainen, jota ei ole tarjolla ja tai johon ei pääse ja tämä on vaikuttanut siihen, että asiakas ei ole osallistunut tarvittavaan toimenpiteeseen. Palvelutarpeen arvioinnissa on riittävästi otettava huomioon asiakkaan terveydellinen tilanne ja jäljellä oleva työkyky.

7. Sosiaalihuollon lausunto ja Kelan ja hyvinvointialueen yhteistyö

Esityksen mukaan Kelan tulee ottaa yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon tilanteessa, jossa olisi tarpeellista saada sosiaalihuollon näkemys asiakkaan tilanteesta perustoimeentulotuen myöntämisessä. Kelan yhteydenoton jälkeen hyvinvointialueen sosiaalihuolto arvioisi, tarvitaanko monialaista yhteistyötä tai lausuntoa Kelalle. Lausunto voisi koskea perustoimeentulotuen perusmenoja, perustoimeentulotuen alentamista, kiireellistä päätöstä tai muita asiakkaan taloudellisia tietoja.

Pidämme ehdotusta hyvinvointialueen sosiaalihuollon lausunnon antamisesta Kelalle perustoimeentulotuen käsittelyä tarpeellisena esitetyissä tilanteissa. Olennaista on myös lausunnon velvoittavuus Kelalle perustoimeentulotuen päätöstä tehdessä ja että poikkeaminen lausunnosta tulee perustella päätöksessä.

8- Tiedonvaihto viranomaisten välillä

Tiedonvaihto viranomaisten välillä on jäykkää ja tietojen siirtyminen on liian paljon asiakkaan vastuulla. Helposti käy niin, että Kela ei saa riittävästi tietoa asiakkaan asioista, vaikka tiedonvaihdon toimiminen asiakkaiden asioissa on erittäin tärkeää. Kannatamme sosiaalihuollon oikeutta välittää aiempaa enemmän tietoja Kelalle oma-aloitteisesti.

9. Ansiotulojen suojaosuus

Pidämme tärkeänä sitä, että laissa säilytetään vähintään 20 % ansiotulojen suojaosuuden määräytystä. Suojaosuutta tulee kuitenkin nostaa korkeammaksi niin että vähintään 30 prosenttia ansiotuloista jätetään ottamatta huomiotta. Lisäksi suojaosuuden määrän kehitys tulee sitoa elinkustannusindeksiin.

10. Toimeentulotuen uudistus ei poista perusturvan alhaisuudesta aiheutuvia ongelmia

Jatkokeskusteluissa tulisi pohtia uudistuksia, joilla vähennetään tarvetta turvautua toimeentulotukeen. Ensisijaisten etuuksien nosto olisi ensisijaista ja tähän Suomea velvoittavat sekä Euroopan neuvoston sosiaalinen peruskirja että YK:n TSS-sopimus, jotka molemmat Suomi on ratifioinut. Suomi on saanut useita huomautuksia molempien sopimusten valvontaelimiltä sairaus-äitiys- vanhempain- ja kuntoutusrahan sekä työttömyysturvan peruspäivärahan ja työmarkkinatuen liian alhaisesta tasosta suhteessa sopimusten velvoitteisiin. Minitason alhaisuudesta on myös tehty useita kanteluita Euroopan neuvoston sosiaalioikeuksien komitealle, joka on hyväksynyt kantelut (Merits 88/2012 ja 108/2014).

Suomi on kuitenkin kansainvälisistä velvoitteista välittämättä jatkanut perusturvaetuuksien leikkaamista vuosina 2016–2019. Tämän johdosta moni minimietuuksien varassa elävä kansalainen joutuu saamastaan etuudesta huolimatta turvautumaan toimeentulotukeen, vaikka se on tarkoitettu vain väliaikaiseksi avuksi. Tilanne on vastoin lainsäätäjän tarkoitusta. Perusturva uudistuksessa vuonna 1995 korostettiin valmisteluasiakirjoissa, että perusturvaetuuksien tulee olla selvästi viimesijaista etuutta, toimeentulotukea korkeampi. Näin ei kuitenkaan enää ole ollut pitkään aikaan. Pidämme välttämättömänä, että uudistuksia jatkettaessa aletaan korottaa tuntuvasti perusturvaetuuksia ja saatetaan niiden taso lähemmäksi kansainvälisten sopimusten edellyttämää tasoa.

Seuramme yhteyshenkilö näissä asioissa on puheenjohtaja Yrjö Mattila, osoite Koukkutie 4, 17200 Vääksy, puhelin 040-7154166, sähköposti yrjo.mattila@helsinki.fi

Kunnioitavasti

Suomen sosiaaioikeudellinen seura ry

Hallitus

Yrjö Mattila Eila Sundman Marjatta Kaurala Tuula Sillanpää Jari J. Marjanen

Puheenjohtaja varapuheenjohtaja II varapuheenjohtaja sihteeri rahastonhoitaja

Mattila Yrjö
Suomen sosiaaioikeudellinen seura ry